

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційну роботу
Мафтії Анни-Любові Валеріївни
на тему **«Філософська аналітика мистецтва як культурологічної
діагностики і антропологічного свідчення соціальної ситуації»**
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 03 Гуманітарні науки
за спеціальністю 033 Філософія

Актуальність теми дисертації

Рецензована дисертація, яка присвячена осмисленню соціальної ситуації через філософсько-антропологічний аналіз мистецтва постає не лише актуальною, але й ще раз змушує переосмислити роль естетичного в людському культуротворенні та людській життєдіяльності в цілому. Без сумніву, мистецтво – найбільш чутливий індикатор, який чи не найпершим засвідчує та відображає світоглядні зміни як на індивідуальному, так і на суспільному рівні, розкриваючи людське буття як таке, що сповнене протиріч, але водночас відкрите до постійного самотворення, тим самим долаючи природні обмеження. Свідченням актуальності заявленої теми також є те, що сьогодні, у добу інформаційної насиченості та кризових змін, мистецтво стає важливим антропологічним свідченням, яке не лише фіксує соціальні явища, але й сприяє їхньому осмисленню. Філософська аналітика мистецтва дозволяє глибше зрозуміти соціальні зрушення та конфлікти, а також виявити приховані тенденції, що впливають на формування суспільних цінностей і культурної ідентичності.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Наукова новизна дисертаційного дослідження демонструє достатню ґрунтовність, оскільки заснована на ретельному філософському аналізі категорій мімезису та катарсису. Авторка здійснює новаторське осмислення мімезису як буттєвого чинника, що розкриває здатність до комунікації через занурення у світ культурних предметів, унаслідок чого індивід здійснює власне особистісне самоусвідомлення. У свою чергу, це дозволяє глибше зрозуміти комунікацію поза межами традиційного вербального аспекту, підкреслюючи її роль у процесі

культурної взаємодії та самоідентифікації особистості. Крім того, цікавим є аналіз категорії катарсису, що розкриває його як чинник онтологічного переображення, звільняючи індивіда від нижчих пристрастей через мистецький досвід. Це онтологічне розуміння катарсису відрізняється від соціально-політичних тлумачень і є вагомим доповненням до сучасної естетичної та антропологічної думки. Хотілося б відзначити, що не менш значущим елементом новизни є також пропозиція використовувати кіномистецтво як емпіричну базу для філософського аналізу. Це дозволяє залучити візуальне мислення, завдяки якому невидимі аспекти буття стають доступними для сприйняття та аналізу, що, безумовно, відкриває нові можливості для сучасної філософської методології.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів забезпечено достатнім обсягом наукових джерел та послідовним використанням наукових методів дослідження.

Наукове дослідження було виконано здобувачем на кафедрі філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного в рамках наукової роботи кафедри «Багатоманітність філософських дискурсів сучасності» під науковим керівництвом професора кафедри філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного, доктора філософських наук, професора Лімонченко Віри Володимирівни.

Спираючись на чітке формулювання мети і завдань роботи, положень, які винесені на захист, доцільне застосування адекватних методів аналізу, достатній обсяг джерелознавчого матеріалу, можна відзначити, що наукова мета, поставлена у рецензованому дисертаційному дослідженні, а саме – антропологічне осмислення феномену мистецтва як світу специфічної реальності, що виникає завдяки творчій активності людини і постає фактором культурологічної діагностики і антропологічного свідчення соціальної ситуації, – досягнута повністю, а здобувач А.-Л.В. Мафтії повною мірою оволоділа методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача повністю відповідає Стандарту вищої освіти за спеціальності 033 Філософія та напрямам дослідження відповідно до освітньо-наукової програми «Філософія».

Дисертаційне дослідження є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у розвиток філософських, соціологічних, культурологічних, антропологічних та мистецьких досліджень.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові збіги, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Мафтії Анни-Любові Валеріївни є результатом самостійного дослідження здобувача й не містить елементів фальсифікації, компіляції, плагіату та запозичень. Використані ідей, думки, результати й тексти інших авторів мають належні посилання та відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота написана в цілому відповідною коректною академічною українською мовою, у тексті роботи використано загальноприйняту термінологію – філософські поняття та категорії. Представлена на рецензування наукова праця логічно структурована, а заявлені назви кожного розділу повністю відповідають їхньому змісту.

Дисертація складається з анотації (українською та англійською мовами), Вступу, 4 розділів, 6 підрозділів, Висновків та списку джерел. Загальний обсяг дисертації 189+4 сторінки анотації, з них 170 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складається з 230 найменувань. Структура дисертації обумовлена специфікою дослідження, логікою розкриття проблеми, метою та завданнями роботи.

У Вступі обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, охарактеризовано її актуальність, означено об'єкт та предмет дослідження, визначено мету й завдання, також присутні інші структурні елементи Вступу, які містять належну дисертаційну наповненість.

У першому розділі розкрито теоретико-методологічні засади дослідження: стверджується необхідність існування філософської дисципліни, яка говорить

про загальні принципи чуттєвого пізнання світу – *aisthetikos*, зокрема, сфокусовано увагу на антропологічному вимірі естетики; розглянуто подвійний смисл мистецтва – традиційний, де мистецтво постає особливим способом розгортання думки, з іншої сторони – вказані його просторові конотації, де мистецтво є важливою «емпіричною базою для мислення»; важливим моментом є висвітлення через мистецтво «свідомо-напруженої уваги до ситуації людини як центрального предмету філософськи орієнтованих практик»; досліджена взаємопов'язаність мімесису з естетичним, де катарсис є основою, що звільняє людину від «низьких» пристрастей і потреб, тим самим виступаючи онтологічною засадою людського буття; вказано, на прикладі піфагорейства, філософських поглядів Платона та Аристотеля, що мистецько-естетична практика спрацьовує як філософська; відмічено дидактично-виховну функцію мистецтва і роль мистецтва у творенні «людського в людині».

Другий розділ присвячено розгляду проблематичності людського буття, що чітко фіксується через зіставлення позицій об'єктивізму та суб'єктивізму до його розуміння, а також проведено всебічний аналіз цієї проблематичності та ролі мистецтва у його осмисленні; основну увагу приділено розгляду мімезису та катарсису як естетичних категорій, які, будучи антропологічними чинниками, допомагають розкрити фундаментальні аспекти людського буття; вказано, що мімезис постає як відкритість світу, яка не обмежується поверхневим копіюванням, а стає шляхом трансценденції наочного, що, у поєднанні з очищувальною функцією катарсису, перетворює мистецтво на практику, здатну розширювати межі людського досвіду; сфокусовано увагу на культурі як на полі буття, в якому усувається конфлікт між суб'єктивізмом і об'єктивізмом, а людина розвивається через включення в систему культурних смислів і предметів, що підносить її до рівня творчої, самодіяльної істоти.

У третьому розділі дисертантка акцентує увагу на тому, що мистецтво – це така «антропологічна практика, що постає способом культивування «органів» сприймання і мислення, які не дані від самого факту народження», а вироблені нею самою, звільняючи її від природної обмеженості, в результаті чого, мистецтво тісно переплітається з різноманітними проєктами емансипації, яка

розуміється не так соціально-політично, як екзистенційно-антропологічно; доведено, що кінематограф, як форма мистецтва, має унікальні можливості трансформувати сприйняття і виступати свідченням людського досвіду, використовуючи візуальні та ритмічні засоби вираження; кіно аналізується як простір, де філософія зустрічається з мистецтвом, даючи можливість для філософської рефлексії через зображення таких понять, як час, простір, свобода та ідентичність особливий наголос робиться на тому, що кіно не лише ілюструє філософські категорії, а й створює нову філософську мову, яка, надаючи глядачу ефект повної присутності, водночас зберігає амбівалентність у контексті справжнього звільнення від власного Я; обґрунтовано, що мистецтво і кінематограф як особливі культурні форми, що мають антропологічне та екзистенційне значення, надаючи нові інструменти для дослідження людського буття і взаємодії зі світом, виявляючи приховані аспекти реальності та забезпечуючи глибокий філософський аналіз.

Четвертий розділ постає практичним в тому сенсі, що пропонує цілісне бачення освіти, об'єднуючи два важливі підходи: професійно-функціональний аспект та глибинний антропологічний вимір, який відповідає німецькому поняттю **Bildung**, підкреслює важливість екзистенційного сприйняття своєї присутності у світі та пошуку сенсу життя, що формує основи філософії освіти; також обґрунтовано роль філософії у розширенні освітнього простору свободи, яка охоплює як соціально-політичні, так і екзистенційні виміри; окрема увага приділена аналізу негативних тенденцій у сучасній освіті, таких як надмірний фокус на інноваційності без належного зв'язку з традиціями, що загрожує "втратою себе" для сучасної людини; акцентується увага на міждисциплінарному підході, зокрема інтеграції кіномистецтва до освітнього процесу, що підсилює антропологічний вимір освіти, для наочності залучено досвід викладання курсу «Історія світового кіномистецтва», який покликаний продемонструвати, як кінематограф, поряд з філософією, може стати інструментом глибокого розуміння людського становища, забезпечуючи студентам новий рівень рефлексії щодо життя та культури.

У Висновках узагальнено результати проведеного дослідження, які повною мірою кореспондують тим пунктам новизни, що винесені на захист; також окреслено перспективи подальшої розробки дисертаційної проблематики.

Дисертаційну роботу оформлено відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження, а також матеріали, що мають безпосередній стосунок до теми дослідження, оприлюднені в 8 наукових публікаціях, серед яких 3 статті опубліковано у фахових виданнях України з філософських наук та 5 публікацій в збірниках матеріалів конференцій.

Таким чином, наукові результати, представлені в дисертаційному дослідженні, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

Поряд із загальним позитивним враженням від дисертації Мафтії А.-Л.В. є деякі моменти загального характеру, які викликають запитання і хотілося б більшої акцентуації у відповідях, зокрема:

1. Дисертантка використовує антропологічно орієнтовану естетику як основу аналізу мистецтва. Хотілося б більш чіткішого розмежування ключових категорій «антропологічно орієнтована естетика» та «антропологічна роль мистецтва». Чи можна більш конкретно уточнити, у чому полягає відмінність антропологічного підходу від інших філософських інтерпретацій мистецтва? Можливо, було б для загальної картини показати кореляцію цього підходу з іншими методами, наприклад, соціально-культурним або феноменологічним?
2. У роботі зазначено, що мистецтво є формою міжчасової комунікації. Чи може дисертантка конкретизувати, як ця комунікація працює у сучасному глобалізованому суспільстві, з огляду на те, що багато аспектів культури розмиваються і переосмислюються? Цікавить також яким чином «пасивність мас» розглядається в контексті

культури індустрії? Чи є альтернативні шляхи, через які мистецтво може сприяти розвитку критичного мислення попри вплив масової культури?

3. У дисертаційному дослідженні авторка пропонує використовувати класичні ідеї для вирішення сучасних проблем. Чи вважає дисертантка, що такий підхід може обмежити розуміння мистецтва як живого, змінного феномену? Чи можливе перенесення класичних понять на нові, інтермедійні чи мультимедійні мистецькі форми?

Не зважаючи на низку запитань, які не можуть не виникнути, оскільки загальні тенденції сьогодення неймовірно мінливі, вважаю, що вони не є визначальними, а скоріше можуть розширити сферу досліджень, тим самим збагатити наукову новизну та теоретично-практичну значимість результатів дослідження, а значить суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу.

Вважаю, що дисертація здобувача ступеня доктора філософії Мафтії Анни-Любові Валеріївни на тему «Філософська аналітика мистецтва як культурологічної діагностики і антропологічного свідчення соціальної ситуації» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є завершеним науковим дослідженням, де теоретичні і практичні результати орієнтують на виконання дослідницьких завдань, які поставила перед собою дисертантка, а саме на розкритті та обґрунтуванні проблематичності конституювання людини як певної буттєвої форми у просторі культурних і соціальних регулятивів; осмисленні мистецтва як конститутивного чинника людського буття; аналізі типових зразків мистецтва як свідчення стану людини у сучасному світі; демонстрації значущості художніх практик для організації освітнього простору.

Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені у п. 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти,

наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

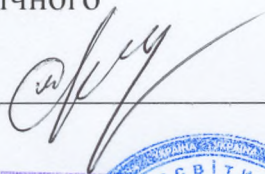
Здобувач Мафтій Анна-Любов Валеріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 «Філософія».

Рецензент:

Ст. викладач кафедри філософії,
соціології та політології

ім.проф. Валерія Скотного

Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
кандидат філософських наук

Мар'яна ГАЛУЩАК

